

Jacob Andreas Augustinus Arøe (1803–70)

Maler og handelsbestyrer i Grønland

Af Birte Haagen

Ved etnografisk Samling på Nationalmuseet findes 12 små akvareller i postkortstørrelse (15 × 22,5 cm). Der er ingen oplysninger om dem eller deres erhvervelse. De er temmelig ensartede og de kunne ligne bestillingsarbejde ved sit meget ens, nærmest naivistiske præg. De er dateret 1845 og 1846 og ved 3 af dem anfører kunstneren meget ærligt: »Efter henholdsvis J. N. Møller, C. L. Mühre og H. P. C. Møller«. Disse personer har været kolonibestyrere og missionsærer og har tegnet stederne Sukkertoppen (Maniitsoq), Lichtenfels (Akunnaat) og Fiskeræset (Qeqertarsuatsiaq), hvilke tegninger øjensynligt er blevet brugt som forlæg af Jacob Arøe. Det er hele rækken af kolonier, loger, anlæg og missionsstationer på Grønlands sydlige vestkyst, der her er afbildet, fra Nanortalik i syd til Holsteinsborg (Sisimiut) i nord – på en tid, hvor der kun findes meget få afbildninger af dem; derfor har Arøes billeder stor bygningshistorisk og kulturhistorisk interesse.

Foruden de små »postkort« på Nationalmuseet findes større billeder rundt

omkring i Danmark og på Grønland. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg har således i sin samling 4 farvelagte tegninger af Jacob Arøe forestillende Sukkertoppen (Maniitsoq), Fiskeræset (Qeqertarsuatsiaq) og Julianehåb (Qaqortoq); sidste motiv i 2 udgaver. De er dateret 1843 og 1852, de 3 første samme år og næsten ens i størrelse (ca. 33 × 44 cm), det seneste noget større i formatet. Fra museets arkiver fremgår det, at de 3 er købt af Skandinavisk antikvariat i 1921, og om det sidste at det er erhvervet i 1922. Også billeder, sandsynligvis udført af Jacobs far Immanuel Arøe er at finde på Handels- og Søfartsmuseet. Under deres registreringsnummer står i arkiverne: »En serie amatør-mæssigt udførte akvareller fra Grønland, vistnok alle af I. Arøe (ca. 1817–1819), opklæbet på karton, flad egetræsramme.«

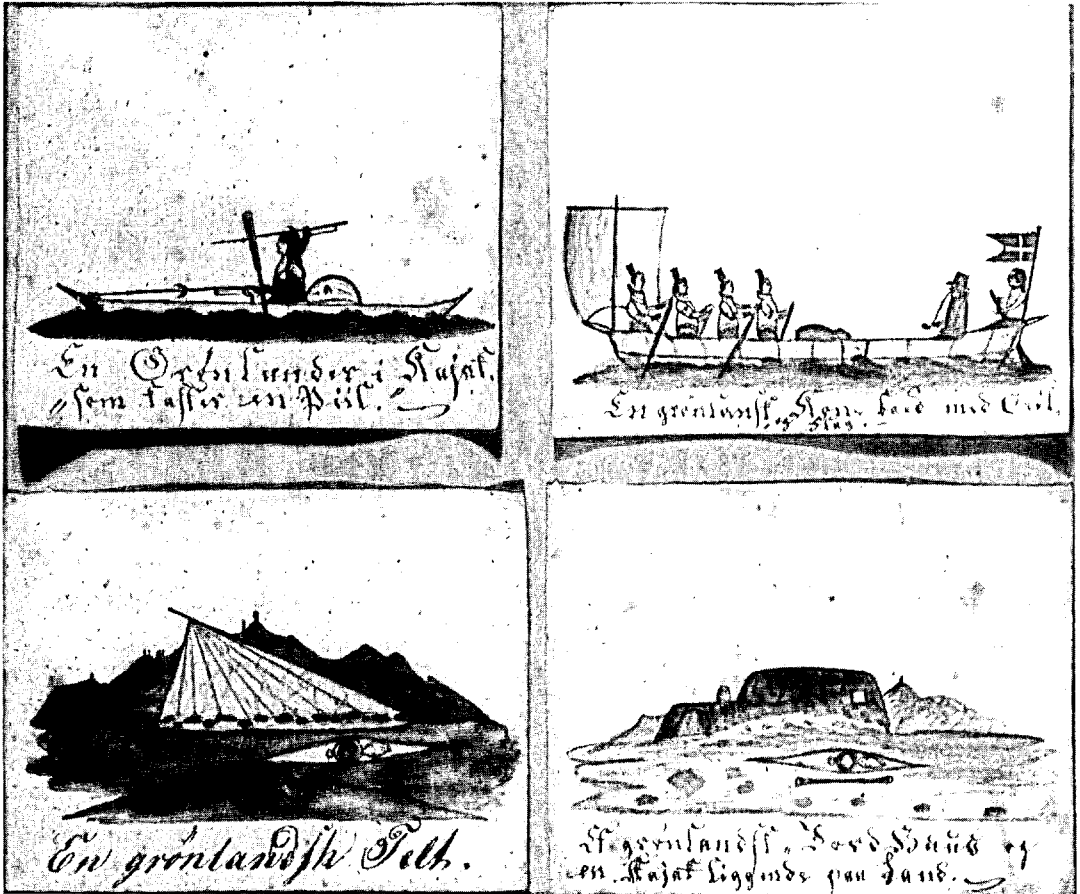
Arktisk Institut har 2 Arøe-akvareller afbildende Lichtenau og Nanortalik. Endvidere glaspladenegativer af Sydprøven, Frederikshåb og Holsteinsborg.

I Det Kongelige Biblioteks foto- og billedsamling gemmes Arøe-akvareller af 3 steder, nemlig missionsstationerne

Lichtenau og Frederiksdal samt af anlægget Nanortalik.

Grønlands Landsmuseum/KNK købte for nogle år siden 2 Arøe-billeder fra en grønlandsforsker, der mere eller mindre tilfældigt var stødt på dem i årenes løb. De afbilder Frederikshåb og Frederiksdal og er dateret henholdsvis 1834 og -35.

På Arne Bruun Rasmussens Internationale auktion nr. 443 i efteråret 1982 dukkede 2 Arøe-billeder op. De blev købt af Den Grønlandske Julemærkekomite i skarp konkurrence med opkøbere fra canadiske museer, hvoraf ét har Arøe-billeder af Julianehåb, Fiskenæsset og Frederikshåb. Julemærkekomiteen forærede dem til Grønlands Hjemme-

Et eksempel fra Handels- og Søfartsmuseets »... amatør-mæssigt udførte akvareller fra Grønland vistnok alle af I. Arøe (ca. 1817-1819).« Nr. 9: »En grønlander i kajak som kaster en piil. Kajakken ses mod bagbord, grønlander med løftet harpun og svømmeblære. Usign. 7 x 8,8 cm.« Nr. 10: »Et grønlandsk telt, teltdugen oprejst på lille plet med græs mellem klipper, telt dugen holdes fast ved sten, en kajak ved siden. Usign. 7,2 x 9,6 cm.« Nr. 11: »En grønlandsk kone baad med seil og flag, båden ses mod bagbord, forsnævring et råsejl, 4 kvinder ror, agter en dansker med lang pibe, grønlander med styreåre, splitflag. Usign. 7,7 x 9,3 cm.« Nr. 12: »Et grønlandsk jord huus og en kajak liggende på land, sneklædt mark med store stene, i forgr. kajakken, i baggr. hulen fjelde. Usign. 7,3 x 9,5 cm.«

styre, som sørgede for at de via Grønlands Landmuseum kom til byerne Qaqortoq (Julianehåb) og Paamiut (Frederikshåb), som de forestiller. På borgmesterkontoret i Qaqortoq findes ligeledes et prospekt af byen. Det så borgmester Henrik Lund tilfældigt hos en familie på Island, og de forærede ham billedet.

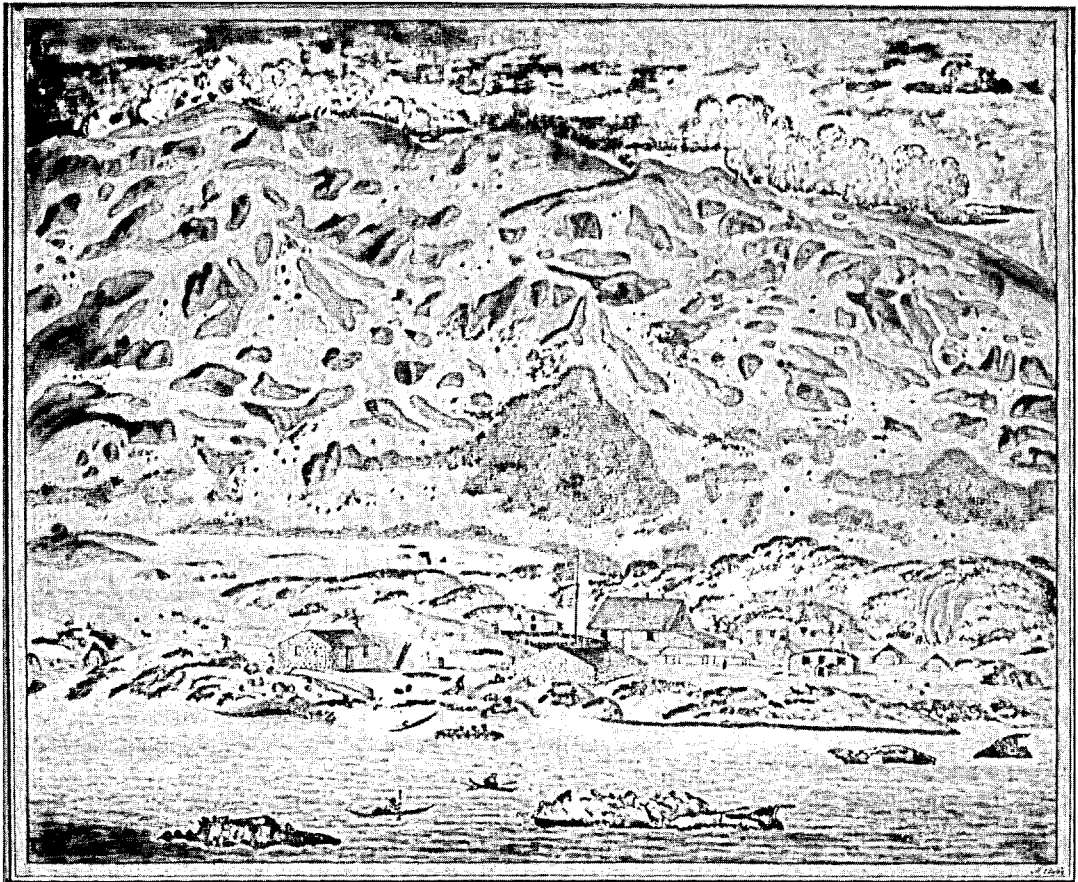
På en auktion i Århus dukkede i 1988 endnu et Arøe-billede op forestillende Nanortalik. Det er dateret 1839 og må således være et af de første billeder Jacob Arøe har malet efter at have slået sig ned i Danmark, hvor han kom til i 1838, det første år på permission. Billedet blev erhvervet af en kunsthandler, men er senere blevet købt af Nanortalik kommune og har fået sin plads der i byen.

I Grønlandsadministrationens kontorer har der hængt billeder malet af Jacob Arøe. Fotos deraf ses som illustrationer i bøger og tidsskrifter (f.eks. Det Grønlandske Selskabs Aarsskr. 1927–28). Således 2 billeder af kolonien Godthaab (Nuuk), dateret 1835 og 1842 og et af kolonien Frederikshaab (Paamiut) dateret 1835. Men kun det sidste har været at finde i 1980'erne. Det er blevet konserveret på Statens Museum for Kunst overdraget Det Grønlandske Hjemmestyre og befinder sig nu i Paamiut.

Helt tilfældigt stødte jeg hos en familie på 2 Arøe-billeder. De havde under billedet en tekst med den interessante oplysning: »Seet 1838« og helt nede i et hjørne dateringen 1840. Familien havde ingen oplysninger om billederne, udover at de havde arvet dem og at en oldefar havde været kolonibestyrer i Grønland. Det viste sig, at billederne

svarede nøjagtigt til de små billeder på Etnografisk Samling. Disse viste imidlertid byerne Holsteinsborg (Sisimiut) og Sukkertoppen (Maniitsoq) i vinterdragt, hvor de privatejede var i sommerklædning. Foruden de årsmæssige forskelle var der små variationer i detaljerne, f.eks. forskellige dyr, mennesker og skibe og iskosser forskelligt placeret på vandet. Det var fascinerende, og ved en gennemgang af samtlige de billeder, jeg kendte til, viste det samme sig at være tilfældet; samme lokaliteter afbildet på forskellige årstider men tilsyneladende ud fra samme skabelon og med en meget minutøs aftegning af bygningerne og deres beliggenhed. De kan derfor bruges til at skrive bygningshistorie ud fra og til at beskrive de enkelte byers udvikling i bygningsmæssig henseende.

Derefter begyndte jeg at gå på jagt efter Arøe-billeder og har generet mange mennesker med dette efternavn for at spørge, om de skulle være i familie med Jacob eller iøvrigt kende noget til ham? Hidtil desværre uden resultat. Heller ikke en efterlysning i Grønlands Radio i foråret 1987 gav noget resultat. Men en efterlysning i Det Grønlandske Selskab bragte endnu et billede for dagen, forestillende Godthaab og dateret 1838. Også denne familie havde gennem mange generationer været kolonibestyrere og embedsmænd i Grønland, og de oplyste yderligere, at der havde været udstillet Arøe-billeder på Sophieholm, da Lyngby-Taarbæk kommune i 1969 holdt Grønlandsudstilling. Kommunen havde ingen fortegnelse eller andet fra udstillingen; men maleren Bodil Kaalund havde været konsulent på udstil-

Anlægget Nennortalik i Grønland 1846.

Akvarellen måler 15 × 22,5 cm og findes i Etnografisk Samling, Nationalmuseet.

lingen og hun oplyste, at det var billederne fra Handels- og Søfartsmuseet, som blev vist ved den lejlighed. Altså ingen nye!

Personen Jacob Arøe

Jacob kom til Grønland 12 år gammel med sine forældre. Faderen, Immanuel Arøe, havde fra 1787 været assistent ved Holsteinsborg og Sukkertoppen, men kom i 1894 slemt til skade ved en krudt-eksplosion på butikkens loft, så han måtte tage til Danmark og blive be-

handlet og rekreere sig. Han blev gift, men havde svært ved at klare økonomien for sig og familien og søgte ind i Handelen igen. I 1815 vendte han tilbage til Grønland medbringende kone og barn, og han blev der til sin død i 1834. Han ligger begravet ved Gl. Nanortalik (Sigssorisoq), hvor gravstenen i fedtsten stadig er at se. Jacobs mor blev ligeledes i Grønland til sin død 4 år efter faderen. Hun har som sønnen haft historiske interesser. I Nationalmuseets protokol for: Cabinet for Amerikanske Oldsager står i året 1836: »3749 Et sam-

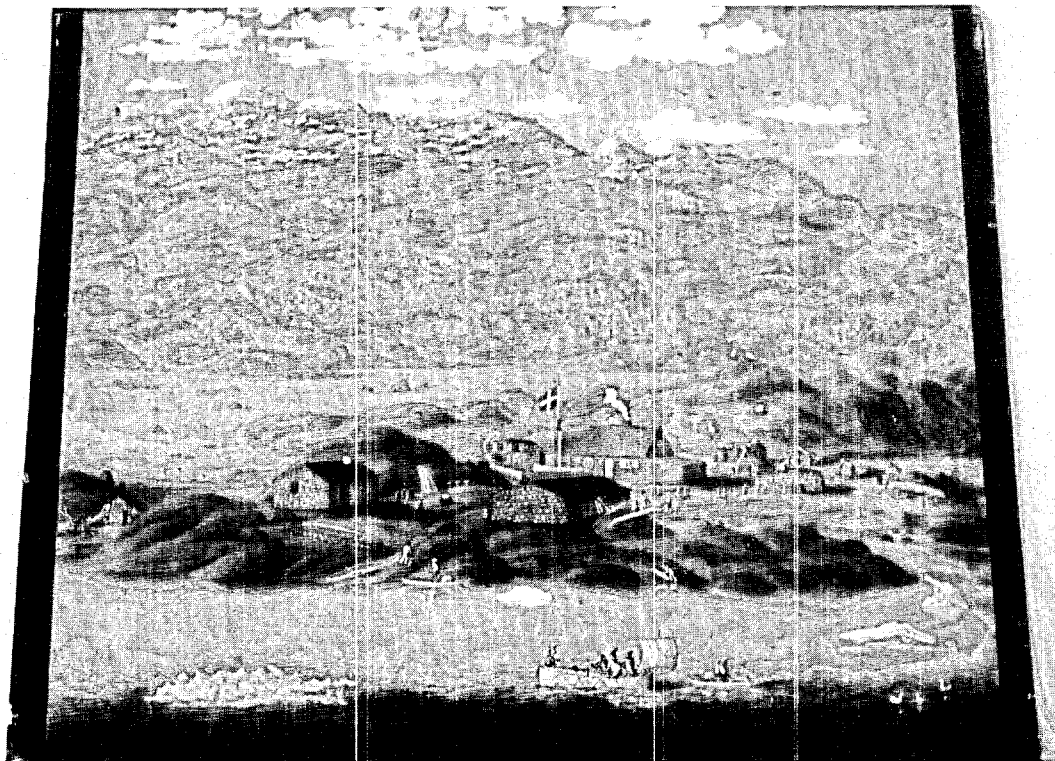
mensmeltet Stykke Klokkemalm. Fundet i den nordre Arm af Narsalik Fjorden, kaldet Sermilik, paa Sommerpladsen Iglo. Forærede af *Madam Arøe** og indleveret af Hr. lærer N. I. Bjørn.

* Der i en Aarrække har levet ved det sydligste Handelsetabl.«

Familien boede først i Sukkertoppen, hvor den gamle Arøe overtog kolonien som konstitueret bestyrer i 1815–16. Derefter skulle de til Frederikshaab, men nåede kun Fiskeræsset det efterår, fordi de måtte vente på at kunne rejse af sted indtil købmanden kom tilbage fra permission i Danmark – og han var forsinket. I 1817 blev gamle Arøe forflyttet

til Julianehaab. Her blev Jacob konfirmeret og gik i handelens tjeneste som volontør. Han flyttede med, da gamle Arøe blev bestyrer af anlægget Nanortalik 1820 og blev sin far ajungeret i 1825 for at overtage anlægget som assistent, da faderen gik på pension i 1826.

Jacob var meget interesseret i den gamle »rudera«, d.v.s. ruiner af nordbo-bebyggelser og han foretog flere undersøgelsesrejser ind i fjordene navnlig i Tasermiut fjorden til de mange ruin-grupper. Indberetninger om disse rejser findes i arkivet på Nationalmuseets historisk-arkæologiske afdeling (tidligere 2. afd.; Middelalderen), og er offentlig-

Nannortalik 1839. Ejers af Nannortalik kommune. Der skelnes langt flere detaljer, således er stenene i tørve-murshusene skelnelige, men der er ingen tvivl om, at det er samme bygninger, der er afbildet på dette og forrige billede.

Sukkertoppen, nu Maniitsoq. Billedet findes på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, i hvis arkiver der om det står: »Farvelagt tegning af J. Arøe 1843. Colonien Sukkertoppen i Grønland, i forgr. klipper med grønlænderkone og grønlændervarebod for foden af klipperne, i mellemgr. på klippenæs koloniens træhuse, og et par vinterboliger, fjord med isflager, kajaker, jagt, i baggr. fjelde med sne. T.v. en bræ. Sign. tegnet i 1843 af J. Arøe. Beskåret, teksten på seddel – på karton. Sort ramme med ophøjet mønster i midten blomsterslyngninger i guld. Bladet 27,9×40,5 cm lysmål 38,8×49,8 cm.« Foto: Roberto Fortuna, bevaringssektionen, Nationalmuseet.

gjort i »Tidsskrift for Nordisk Oldkyn- dighed«. H. Ostermann har i »Dansk Geografisk Tidsskrift« 24. bd. 1917 udgi- vet Jacob Arøes »*Bemærkninger paa en lille Reise til Ruinerne i Tassermiut Fjorden, foreta- get i September Maaned 1833 af Underkjob- mand J. A. A. Arøe*«. Indberetningen er ledsaget af et udmærket nøjagtigt kort over fjorden.

Jacob Arøe anlagde et filialhandels- sted ved Ikgait (Herjolfsnes) i nærhe- den af den herrnhutiske missionsstation Frederichsthal og havde et udmærket forhold til missionærerne der. Da gamle Arøe døde og Jacob ingen folk havde, som kunne forfærdige ligkisten, sendte han en kajak til brødrene ved Frede-

richsthal, som så lavede en kiste, hvilken der på grund af isen var nogen møje med at få til Nanortalik.

Jacob var fuldt ud grønlandsksproget og indlevet i grønlandsk levevis. Han havde megen forståelse for ressource- grundlagets betydning for befolkning- en, hvilket bl. a. afspejler sig i det for- hold, at han anlagde små lokale han- delssteder.

Da W. A. Graah i årene 1828–31 fore- tog sin Undersøgelser-Reise til Østkys- ten af Grønland fik han god hjælp af Arøe, skønt det kneb med at få forsynin- ger frem under hjemrejsen. »*Hr. Arøe ved Nennortalik kunde ikke foranstalte nogen Til- sending, saasom han neppe har det tilstrække-*

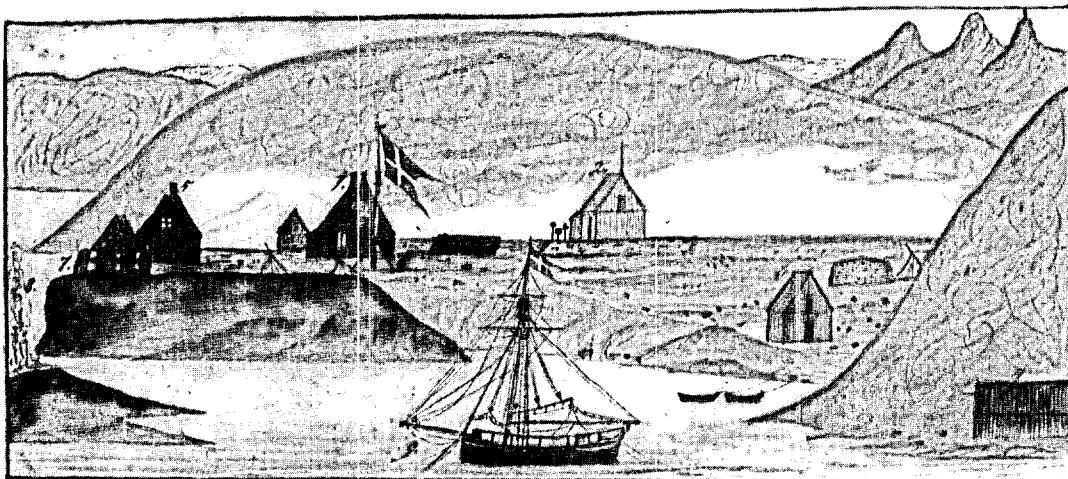
lige Mandskab til at bestride de nødvendigste Arbejder ved Stedet, medens ved Julianeshaab formeentlig underholdes flere Folk end nødvendigt«. Skriver Graah i sin rejseberetning, og om gensynet da han kommer til Nanortalik efter at have overvintret på Østkysten: »Saameget det glædede mig at giensee dette Anlægs særdeles duelige Bestyrer, Hr. Arøe, saa ondt gjorde det mig, endnu at forefinde ham paa en saa subaltern Plads som Nannortalik.«

Det kan så undre at Graah tilsyneladende ikke gjorde noget for Arøe, da han efter hjemkomsten til Danmark blev direktør for Handelen.

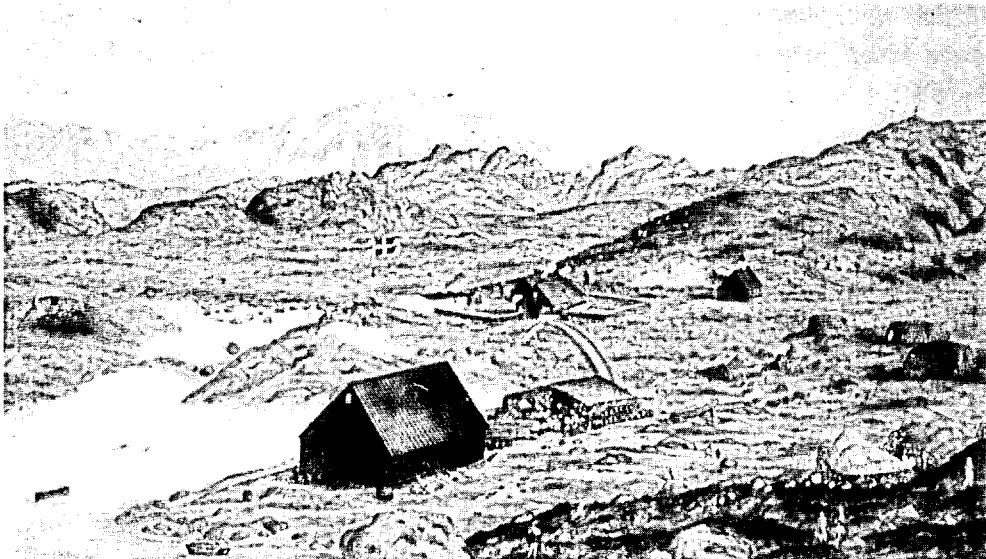
Senere den sommer faderen var død, blev Jacob forflyttet til Frederikshaab som konstitueret købmand. I 1835–36

var han på permission i København og blev under opholdet gift. Da han kom tilbage var det til Nanortalik igen, men 2 år senere, i 1838, blev han kolonibestyrelser i Frederikshaab. Allerede i 1839 tog han sin afsked fra Handelens tjeneste og bosatte sig i København, hvor han døde i 1870.

Det, der kalder på undren er, at kun 3 af billederne er dateret mens han var i Grønland: Frederiksdal 1834 (han var dengang i Nanortalik eller Frederikshaab, så det kan godt passe), Frederikshaab 1835, hvor han ganske rigtig opholdt sig det år og Godthaab 1838, hvilket år han skiftede mellem Nanortalik og Frederikshaab – om han også har været i Godthåb det år, vides ikke.

Frederikshåb, nu Paamiut, 1817. Endnu et eksempel fra Handels- og Søfartsmuseets »... amatør-mæssigt udførte akvareller fra Grønland ... Nr. 1. Prospect af Colonien Frederikshaab i Grønland at see fra et lige for Colonien liggende Field, juni 1817 i Frhb.Fjord med jagt »Libertas« for anker, fjeldkyst, på grøn plads i mellemgr. spredte huse i midten kirken, flagmast med splitflag, t.v. batteri med 3 kanoner, i baggr. fjelde. Sign. J. Arøe. fec. Under billedet legende med forklaring til tal på billedet. 12×18,5 cm.« Legenden »No. 1. Vaaninghuset. 2. Kirken. 3. Proviandhuset. 4. Spækhuset. 5. Bryghuset. 6. Flagstangen. 7. 3de Kanoner. 8. Elven. 9. Jagten Libertas, –« Der er tvivl om, hvorvidt det er den dengang 14-årige Jacob eller hans far Immanuel, der er mester for billedet. Det naive præg og perspektiv samt den meget minutøse gengivelse af skibet kunne godt være en 14-årigs. Da det samtidig er det år, familien Arøe kom til Julianehåb nordfra, har de troligen nok været i Frederikshåb, som er kolonien nærmest nord for Julianehåb, på vejen. Foto: Roberto Fortuna, bevaringssektionen, Nationalmuseet.

Frederikshåb/Paamiut, 1835. Et af de bedste af Arøes billeder. Det har i en årrække tilhørt kunstneren og grønlandsforskeren Eigil Knuth, men findes nu på Grønlands Landsmuseum/KNK i Nuuk. Det er dateret 1835, d.v.s. at det er et af de få billeder, der kendes fra den tid, Jacob Arøe opholdt sig i Grønland. Sandsynligvis er det malet på stedet – deraf vel kvaliteten. Det er jo en kendt sag, at der mistes noget for hver kopiering! Der er en verden til forskel på dette og billedet fra 1817; dog afbilder det samme sted om end set fra lidt forskellige vinkler. Foto: Erik Holm, Grønlands Landsmuseum/KNK.

Men de øvrige billeder er alle dateret efter at han var taget til Danmark. Har han haft nogle forlæg? Det angiver han faktisk selv i 3 tilfælde på billederne i Etnografisk Samling, – eller har han været fænomenal god til at huske? Det kan godt have været tilfældet; dengang fik man »nemme billeder«, hvor det var øjets egne afbildninger og de indtryk man fik, der blev husket; ofte så de kunne gengives. Det, at der er flere billeder med samme motiv med variationer, at det undertiden angives, at det forestiller lokaliteten et bestemt år, men malet adskillige år senere, det kunne tyde på, at Arøe har lavet en lille »industri« og skaffet sig nogen indtægt ved at male billeder fra Grønland. Hans kunder har jo bl. a. været hans tidligere kolleger i Handelen, derfor findes hans billeder

undertiden hos efterkommere af kolonibestyrere.

Findes der flere billeder malet af Jacob Arøe?

Det er jeg naturligvis meget interesseret i at finde ud af, da jeg arbejder på en publikation om Arøe og hans billeder. Jeg modtager gerne henvendelse herom til Nationalmuseets Grønlandssekretariat, som midlertidigt, under ombygning af museumsbygningerne ved Prinsens Palais, har til huse i den tidligere Lama-fabrik i Ørholm. Tlf. 42 87 80 57.

Ved en bevilling fra Kultur- og Undervisningsdirektoratets Kulturfond har jeg lavet en plancheudstilling, hvor et udvalg af billederne vises. En udgave af udstillingen turnerer i Grønland, en anden i Danmark; for tiden i det nordlige Jylland.